

Ett av de största stenrösen från Bronsåldern finns på bergen mellan Östra och Västra banan.

Nyköpings golfbana för 6 000 år sedan och framåt i tiden

Följ med på en geologisk, arkeologisk och historisk rundvandring på Nyköpings golfbana. Ta med er mycket inlevelse och fantasi. Det underlättar.

I och med landhöjningen efter senaste istiden för 11 000 år sedan, reste sig några öar ur havet för cirka 6 000 år sedan. Det är dessa öar som idag är bergen mellan Västra och Östra banan. Fortfarande låg nuvarande bana helt eller delvis under vatten.

För 6 000 år sedan

För 6 000 år sedan var antalet invånare inom Sveriges nuvarande gränser beräknat till cirka 10 000 individer. Det var ungefär vid denna tid som de första människorna började röra sig i närheten av golfbanan. Små grupper om 8-20 personer som livnärde sig på jakt och fiske eller samlade bär och växter. De flyttade runt och följde årstiderna efter tillgång på föda. Så småningom började grupperna skapa fasta bosättningar längs stränderna och odla upp marken i närheten.

För 3 500 år sedan

Berget ovanför parkeringen

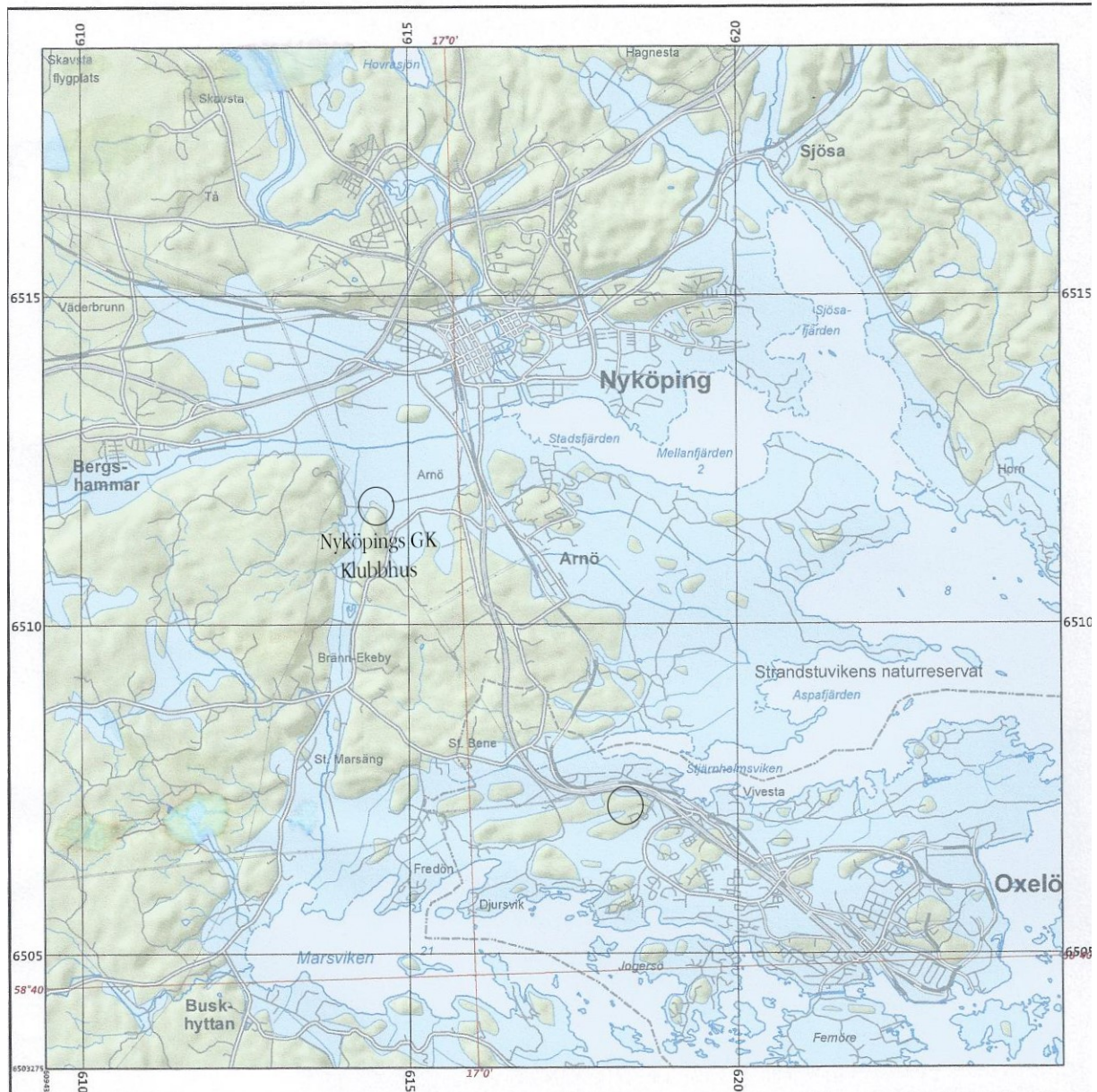
Vi förflyttar oss nu framåt i tiden till för cirka 3 500 år sedan. Tänk er att vi står på berget ovanför nuvarande bilparkering. Efter ytterligare landhöjning har nu berget blivit en relativt stor ö med stora kala berg och stenar. Däremellan finns enstaka buskar och en och annan knotig tall. I väster där Västra banan nu ligger är det öppet vatten mellan Stadsfjärden och Marsviken. Oxelösund är bara några små öar i ytterskärgården. Om du lyssnar riktigt noga kan du kanske höra vågskvalpet nedanför klubbhuset!

Om du lyfter blicken mot Nyköpingshållet så syns tunna rökslingor från eldstäder i enkla bosättningar på öarna och längs strandlinjen i närheten av nuvarande Nyköping och Pål Jungs Hage.

1975

Vid grävningsarbete för golfbanan år 1975 vid hål 17 Västra hittades en stenyxa eller stenverktyg på den gamla sjöbotten. Hur den hamnade där kan man bara spekulera om. Kanske var det en stenåldersman som tappat sin stenyxa över bord från sin urholkade trädstam eller att han vintertid gått genom isen.

Stenyxan fanns på klubben under många år men är nu tyvärr försvunnen.

Strandlinjen för 3 500 år sedan.

Källa: SGU Sveriges geologiska undersökning

Bronsåldern (1800 f.Kr. – 500 f.Kr.)

Järnåldern (500 f.Kr – 1050 e.Kr)

Järnåldern är uppdelad i fem tidsepoker. Där ingår vikingatiden som en överlappande tid från 700 e.Kr-1100 e.Kr.

Under denna tid har landhöjningen gjort att det nu är fast mark där banan ligger. Människorna runt Västra dalgången är nu bofasta och små gårdar med bosättningar växer upp. Marken odlas upp även om man fortfarande var beroende av fiske i de grunda vikarna och säljakt i ytterskärgården. På våren samlade de in fågelägg i vassarna. Det är från denna tid som vi kan se de första tydliga spåren av människor i form av hundratals gravar och stenrösen runt banan. På bergen mellan östra och västra banan finns ett flertal stora rösen på bergens högsta punkter. På den tiden väl synliga från alla håll.

Gravfält – I dungen mellan hål 2 och 16 Västra

Vi golfare har väl alla hjälpt våra medspelare att leta efter deras golfbollar i skogsdungen mellan hål 2 och 16 på Västra banan. Vad vi däremot kanske inte tänkt på är att där finns ett gravfält med 25 registrerade gravar.

Gravfält – Vid vägen hål 14 Västra

Även vid hål 14 V, i kurvan vid vägen ovanför de vita outpinnarna finns ett gravfält med ytterligare 25 gravar. Dessa har förmodligen tillhört själva gården Ärilla strax intill.

Gravfält - Öster om hål 3 Västra och korthålet 4 Västra

Om vi så förflyttar oss till berget öster om hål 3 V och korthålet 4 V. Där finns ett gravfält med 35 gravar, 6 rösen, 15 stensättningar och 1 skeppssättning.

Detta är bara några av alla hundratals fornlämningar som finns på och runt banan.

(källa: RAÄ Riksantikvarieämbetet)

Ett stort synligt röse längst upp på åsen till vänster (öster) om hål 3 Västra och korthålet 4 Västra.

Jakt och fiske i de grunda vikarna under järnåldern.

Vikingatiden (700 e.Kr. – 1100 e.Kr.)

Klubbhuset mot norr

Om vi tänker oss att vi står uppe vid klubbhuset och tittar norrut. Då var Kilaån en bred farled för båtar. Man kunde segla eller ro långt västerut inåt Kiladalen. Kanske kunde man se ett och annat vikingaskepp på väg in eller ut från Östersjön.

Havsvik - Öster om hål 4 Östra

Öster om hål 4 Ö var nuvarande åkermarken en grund havsvik från Stadsfjärden och gick ända upp till Nävekarvarnsvägen.

24 juli 1719

Krutrök över banan när ryssen kom

Tidigt den varma lördagsförmiddagen 24 juli 1719, tog sig en rysk flottstyrka bestående av ett hundratal örlogsfartyg och galärer förbi den obevakade och övergivna försvarsskansen vid inloppet till Nyköping.

De största galärerna var specialbyggda grundgående fartyg med en längd på över 30 meter och 6 meter breda. De hade cirka 20 åror på varje sida och två kanoner längst fram. Vissa kunde även seglas i lättare vindar. Ombord fanns 150-200 man. Där fanns även så kallade kosackgalärer som kunde ta 20 hästar under däck. De mindre galärerna tog cirka 50 man.

Något egentligt försvar av Nyköping fanns inte.

Den polske generalen Urbanovictz, som varit i Karl XII tjänst, var utsedd att leda försvaret. Han hade anlänt till Nyköping från Stockholm under lördagsmorgonen med sina 140 ryttare och slagit läger nere vid Tegelhagen (där "Bilprovningen" nu ligger).

I staden var det full aktivitet sedan några dagar tillbaka. Invånarna visste att ryssen var i antågande. Både Södertälje och Trosa hade plundrats och satts i brand några dagar tidigare.

Alla som kunde, samlade ihop sina ägodelar och lämnade staden. Däribland även landshövding Germund Cederhielm. Detta fick han stå till svars för så småningom.

General Urbanovictz saknade lokalkännedom och kunde inte någon svenska. Han hade stora problem att mobilisera ett försvar. Till sin hjälp hade han dock några svenska officerare som gjorde stora ansträngningar med att övertala traktens allmog och bönder att försvara Nyköping.

Cirka 260 bönder från Stigtomta och 360 från Björkvik stannade dock kvar norr om staden och vägrade gå vidare. De ansåg att: *"Varför våga sitt liv för borgarna, som ständigt skinnade dem"*. Efter hot och häftig ordväxling tvingades till sist 100 bönder att bistå vid de fyra kanonerna på Nyköpingshus.

Vid 4-tiden på eftermiddagen kom de ryska galärerna på tre linjer mot hamnen. Kanoneld från Nyköpingshus gjorde dock att de vände och misslyckades med att gå i land vid Brandholmen. Fartygen lade istället till på södra sidan av fjärden vid Branthäll på Arnösidan.

På kvällen påbörjade 4 000 ryssar med kanoner, hästar och proviant, tillsammans med ett antal ridande kosacker sin marsch mot Ryssbergen (därav namnet).

Ryssarna skonade gårdarna längs marschvägen genom att inte sätta dem i brand. Detta för att inte avslöja sin färdväg.

Gårdar som skonades – Svanvik och Ärilla

Bland annat skonades Svanviks gård på höjden mellan hål 7, 8 och 9 Östra banan och Ärilla gård vid tee 14 Västra banan. Hela hären måste ha passerat i närheten av det nuvarande klubbhuset på sin väg mot Ryssbergen. Gamla kartor visar att det redan då fanns en körväg nedanför berget vid klubbhuset och i riktning mot den enda bron, Kungsbron, över Kilaån.

Ryssarna rastade därefter på ängarna vid Ryssbergen där nu korthålsbanan och hål 14, 16, 17 och 18 Västra ligger. Tillfälle gavs till hästarna att beta lite gräs och dricka vatten ur bäcken och trupperna kunde äta lite mat. Det var även därifrån som man öppnade eld mot Nyköping med några av sina kanoner.

Avståndet var dock för långt, så det blev nog bara några salvor, men den tjocka vita kanonröken låg förmodligen kvar som en tjock dimma över golfbanan.

Under den sena ljusa sommarkvällen fortsatte så ryssarna norrut mot Kilaån och Kungsbron som vaktades av åtta svenska ryttare och några bönder från Bergshammar. För att hindra ryssarna från att ta sig över ån satte svenskarna eld på bron. De ryska trupperna hade dock inga svårigheter att vada över på ett annat smalt och grunt ställe. Den varma torra sommaren hade inneburit att vattennivån i Kilaån var ovanligt låg. Trupperna följde sedan landsvägen förbi Kungsladugården och nuvarande El Giganten vid Gumsbacken mot Nyköping (gamla E4).

Under lördagseftermiddagen hade Urbanovictz delat upp sina 140 ryttare i 3-4 mindre grupper och samtidigt förflyttat dem västerut till Fruängen, alltså i närheten av gamla brandstationen och nuvarande NA Svensson.

En liten svensk postering var utsatt vid Lillbron, en bro över Idbäcken i närheten av nuvarande McDonalds. Den svenska posteringens uppgift var att med list genomföra en skenmanöver och låtsas fly när de ryska kosackerna anföll. Så när ryssarnas anfall kom, kunde istället de svenska ryttarna anfälla kosackerna från ett annat håll. Ryssarna blev helt överraskade och retirerade tillbaka.

Något senare anföll kosackerna igen. Denna gång mot en annan mindre grupp svenska ryttare ledd av en svensk överste. Svenskarna gjorde återigen en skenmanöver och låtsades fly. Gömd bakom en lada vid McDonalds gick Urbanovictz till anfall med sina ryttare. Kosackerna överraskades ännu en gång och flydde tillbaka rakt in i sitt eget infanteri vilket skapade stor oreda. 20 ryssar stupade tillsammans med ett antal hästar.

Fler ryssar anländer till området och svenskarna hamnar nu i ett underläge och drar sig tillbaka mot Harg.

Cirka 3 000 ryssar övernattade i närheten av McDonalds och nuvarande Sunlight. Sent under kvällen hade även galärerna rots in mot hamnen i den övergivna staden Nyköping.

Kanonerna på Nyköpingshus var också övergivna av bönderna, som hört stridslarmet vid McDonalds.

Söndag 25 juli 1719

Nästa förmiddag, söndagen den 25 juli förekom ytterligare några sporadiska strider mellan små grupper av kosacker och svenska ryttare. Denna gång uppe vid nuvarande Hållet och Lasaretsbacken. Ryska infanteriet kunde nu obehindrat ta sig in i Nyköping från flera håll. Plundringen av staden påbörjades. Ryssarna lade bland annat beslag på större delen av stadskassan, 5 288 daler silvermynt. Länsstyrelsens kassa på 1 230 daler hade dock räddats undan från ryssarna.

Under söndag eftermiddag anlände en svensk förstärkning från Upplands kavalleriregemente till trakten av Sjösa. General Urbanovictz mannar mötte upp och man började planera ett motanfall mot ryssarna. Men tyvärr för sent.

Ryska spaningspatruller hade redan upptäckt vad som var på gång och de ryska trummorna började mullra från hamnområdet. En signal till återsamling. Ryssarna fick nu bråttom att återvända till sina fartyg. Men innan dess sattes hela staden i brand.

Vid 20-tiden på kvällen kom de svenska trupperna ner mot hamnen och kunde bara se på när galärerna roddes ut genom sundet. Kvar på kajen var bara några ryssar som rymt från sina galärer. Vi kan kalla dem för våra första asylsökande.

Återigen blev vår golfbana insvept i rök. Denna gång tjock brandrök från den brinnande staden.

Nutid

När vår banarkitekt Sune Linde planerade delar av den nya banan var han tvungen att ta hänsyn till alla fornlämningar som finns på och omkring banan. Vissa tee och bansträckningar fick ändras mot den ursprungliga planen bland annat tee vid hål 11 Östra, 7 Västra och 10 Västra.

Marken där golfbanan ligger nu har alltid funnits i en eller annan form. Antingen som sjöbotten eller fast mark.

Ödmjukhet

Visst kan man känna en viss ödmjukhet när man tänker tillbaka på alla människor som vistats i golfbanans närhet genom flera tusen år. Från de första stenåldersmänniskorna som jagade och fiskade utmed stränderna till de första bofasta grupperna av människor från bronsåldern, järnåldern och vikingatiden som började odla upp marken.

Det var en krigsskådeplats när ryssarna passerade och till nutid när marken utnyttjas av många människor till rekreation utmed Sörmlandsleden eller golfspel på en fantastiskt fin golfbana med 36 hål.

En översiktskarta och fler bilder finns nedan.

Jörgen Bennheden

Text och foto

Bakgrund till dokumentationen

Bakgrunden till att jag skrev berättelsen är att många medlemmar inte vet vad som finns och vad som utspelat sig runt banan. Jag har under hösten 2016 forskat vidare och letat fram detta material.

Jag såg stenyxan i rummet bakom shopen någon gång i början av år 2000. Den låg i en liten ask tillsammans med en maskinskriven lapp om var och när den hittats. Jag har, tyvärr utan framgång, letat efter den både vid kansliet och förrådet i maskinhallen. Det hade varit roligt att ha den med på bild här.

Översiktskarta över delar av banan. (källa: RAÄ Riksantikvarieämbetet).

Klubbhus, maskinhall och parkering längst upp på kartan (norr). Varje grå punkt med ett (R) är en plats som registrerats som fornlämning.

Fornlämningar

Dessa R = fornlämning på översiktskartan ovan är väldigt utspridda så att exakt koppla ihop dem med rätt fotografi är svårt. Jag hänvisar på ett ungefär genom att ange höger, vänster om bana/fairway.

Gravfält 1 ligger till vänster om fairway 10 Västra (norr). Det är ganska övervuxet och svartolkat efter många tusen år. I mångas ögon är det bara en massa stenar. Gravfält 2 nedan.

Gravfält 2-6 - Till vänster om fairway hål 3 Västra

Gravfält 2-6 är några av punkterna till vänster (öster) om fairway 3 Västra. Det är stora stenrösen som är placerade på de högst belägna punkterna på berget.

Text och bild: Jörgen Bennheden.

Dokumentet finns också som artikel på www.nykopingsgk.se

<https://www.nykopingsgk.se/2017/01/15/historik-golfbanan-6000-ar-sedan>